

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه باقر العلوم «علیه السلام»

دانشکده: علوم سیاسی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته: علوم سیاسی

عنوان:

مبانی قرآنی حکومت جهانی

+ حضرت مهدی

استاد راهنما:

دکتر غلامرضا بهروز لک

استاد مشاور:

دکتر منصور میراحمدی

نگارش:

مطهره سادات شفیعی دارابی

۱۳۸۹

تقدیم

«بقیة الله خیرٌ لکم ان کنتم مومنین»

تقدیم به محضر مبارک صاحب‌الزمان که جهانی در انتظار ظهورش به سر می‌برند و تقدیم به روح مطهر امام خمینی (ره) که با انقلاب اسلامی فضای ایران را با بوی قرآن و اهل بیت 7 عطرآگین کرد.

تشکر و تقدیر

بجاست که در آغاز این تحقیق، از محضر همه ی دانشمندان الهی و بزرگان علمی که کتب ارزشمند آنان دستمایه این تحقیق بوده تقدیر و قدردانی نموده و برای آنان که به جوار رحمت حق پر گشودند طلب علو درجات نمایم.

و همچنین از اساتید بزرگوار خود حضرت حجت الاسلام و المسلمین آقای دکتر غلامرضا بهروز لک و حضرت حجت الاسلام و المسلمین آقای دکتر منصور میر احمدی و حضرت حجت الاسلام و المسلمین آقای دکتر محمد رضا شریعتمدار که راهنمایی و مشاوره و نظارت و ارزیابی این پایان نامه را به بزرگواری خویش پذیرفته اند و دیگر عزیزان دانشگاه باقرالعلوم 7 تشکر و سپاس گذاری نمایم.

در پایان از خانواده مهربان و دوستان عزیزم که انجام این کار، جز با همکاریهای آنان به سرانجام نمی رسید نهایت تشکر و قدردانی را دارم.

چکیده

موعودگرایی و آینده بشریت، همواره یکی از مباحث مهم بوده که دغدغه ادیان و مکاتب مختلف جهان را به خود اختصاص داده است، به طوری که همه در انتظار منجی و مصلح آخرالزمان به سر می‌برند. این پایان‌نامه در صدد است تا با توجه به مبانی قرآنی به حکومت جهانی آرمانی مورد نظر اسلام بپردازد.

ضرورت برپایی حکومت صالحان و جهان شمولی آن از جمله مبانی است که در قرآن به آن پرداخته شده، آنجایی که قرآن نوید می‌دهد که روزی صالحان و مستضعفان حاکم زمین می‌شود و ندای توحید و یکتاپرستی بر مدار دین اسلام همه جهان را می‌نوردد و امنیت و عدالت در بالاترین سطحش محقق می‌گردد و حکومت آرمانی صالحان شکل می‌گیرد که در سایه چنین حکومتی، همه انسانها در سیر هدایت و شکوفایی استعدادهای بالقوه به آن هدف و حقیقت یعنی مقام خلیفه‌اللهی انسان دست می‌یابند.

به طور کلی، از مجموع تفاسیر آیاتی که در مورد غلبه دین اسلام بر ادیان دیگر (پیروزی حق بر باطل)، استخلاف، وراثت ارض، افساد بنی‌اسرائیل و مهلت شیطان در وقت معلوم می‌باشد می‌توان به ضرورت برپایی حکومت عدل الهی پی برد و از تفاسیر آیاتی که در مورد رسالت جهانی پیامبر(ص)، جامع‌نگری اسلام، خطاب جهانی قرآن با لفظ «للعالمین» و فطرت می‌باشد به جهان‌شمولی حکومت آرمانی می‌رسیم که علاوه بر اینها دلایل عقلی چون بحث صراط مستقیم و راه حق و توحیدمدار بودن هستی و دلایل نقلی شامل آیات با تعبیر «الارض» و «یملاً» مؤید بر جهانی بودن حکومت حضرت مهدی(عج) است.

بنابراین با توجه به تفاسیر جامع از آیات مربوطه به این نتیجه می‌رسیم که حکومت جهانی عدل الهی که همگان شیفته تحقق آنند، تحقق آن توسط موعود آخرالزمان حضرت مهدی(عج) ضرورت دارد که جهان را به سرمنزل مقصود رهنمون سازد.

واژگان کلیدی: قرآن، حکومت جهانی، مبای حکومت جهانی صالحان.

فهرست مطالب

مقدمه: طرح تفصیلی پژوهش.....	۱
۱- بیان مسأله:.....	۲
۲- علت انتخاب موضوع، اهمیت و فایده:.....	۲
۳- سابقه پژوهش:.....	۳
۴- سؤال اصلی پژوهش:.....	۳
۵- فرضیه پژوهش:.....	۳
۶- مفاهیم و متغیرها:.....	۴
۷- سؤالات فرعی پژوهش:.....	۴
۸- پیش فرض های پژوهش:.....	۴
۹- اهداف پژوهش:.....	۵
۱۰- روش پژوهش:.....	۵
۱۱- روش گردآوری اطلاعات و داده ها:.....	۵
۱۲- سازماندهی پژوهش:.....	۵
فصل اول: کلیات، مفاهیم و چارچوب نظری	۶
مقدمه:.....	۷
بخش اول: مفاهیم	۸
۱- مبانی:.....	۸

- ۲- دولت: ۸
- ۳- دولت - شهر: ۹
- ۴- دولت ملی: ۱۰
- ۳- حکومت: ۱۰
- ۵- انواع حکومت ۱۱
- ۱-۵) حکومت‌های خودکامه و استبدادی: ۱۱
- ۲-۵) حکومت دموکراسی: ۱۲
- ۳-۵) حکومت دینی: ۱۲
- ۴-۵) حکومت جهانی: ۱۴
- بخش دوم: قرآن و پاسخگویی به مباحث سیاسی - اجتماعی** ۱۶
- ۱- دعوت به کارهای نیک و پرهیز از کارهای ناپسند: ۱۶
- ۲- توصیه به عدالت‌ورزی و نیکوکاری: ۱۷
- ۳- مهرورزی با دیگران: ۱۷
- ۴- دعوت به همزیستی مسالمت‌آمیز: ۱۷
- ۵- دوری از سلطه‌پذیری: ۱۷
- ۶- دعوت به انفاق و دستگیری از مستمندان: ۱۸
- ۷- پایداری بر پیمان‌ها و تعهدات: ۱۸
- بخش سوم: روش‌شناسی فهم قرآن کریم** ۲۳
- ۱- ویژگی‌های قرآن: ۲۴
- ۲- امکان و ضرورت تفسیر قرآن: ۲۵
- ۳- اقسام روش‌های تفسیر قرآن: ۲۶
- ۳-۱. تفسیر به‌مأثور: ۲۶
- ۳-۱-۱- قرآن به قرآن: ۲۶

- ۲۷.....۳-۱-۲. تفسیر قرآن به سنت: (روش تفسیر روایی یا مأثور):.....
- ۲۷.....۳-۱-۳. تفسیر قرآن به قول صحابی و تابعی:.....
- ۲۹.....۳-۲. اقسام تفسیرهای اجتهادی عبارتند از:.....
- ۲۹.....۳-۲-۱. تفسیر ادبی:.....
- ۲۹.....۳-۲-۲. تفسیر بلاغی و بیانی:.....
- ۲۹.....۳-۲-۳. تفسیر لغوی:.....
- ۲۹.....۳-۲-۴. تفسیر فقهی:.....
- ۳۰.....۳-۲-۵. تفسیر کلامی:.....
- ۳۰.....۳-۲-۶. تفسیر فلسفی:.....
- ۳۰.....۳-۲-۷. تفسیر عرفانی (اشاره‌ای):.....
- ۳۱.....۳-۲-۸. روش تفسیر علمی (تفسیر علوم تجربی قطعی):.....
- ۳۲.....۳-۲-۹. تفسیر تربیتی:.....
- ۳۲.....۳-۲-۱۰. تفسیر اجتماعی:.....
- ۳۲.....۳-۲-۱۱. تفسیر جامع:.....
- ۳۴.....۴- آیات مهدویت در قرآن:.....
- ۳۵.....۱- آینده بشریت و اندیشه نجات بخشی:.....
- ۳۶.....۲- حکومت جهانی امام مهدی +:.....
- ۳۶.....۳- وارثان حقیقی زمین:.....
- ۳۶.....۴- وجود امام مهدی +:.....
- ۳۶.....۵- نسبت امام مهدی +:.....
- ۳۷.....۶- امامت حضرت مهدی +:.....
- ۳۷.....۷- غیبت:.....
- ۳۷.....۸- غیب:.....

۳۷	۹- انتظار:
۳۷	۱۰- نشانه‌ها و وقایع ایام ظهور:
۳۸	۱۱- رجعت:
۳۸	۱۲- نزول حضرت عیسی 7:
۳۸	۱۳- پایان مهلت شیطان:
۳۹	۱۴- فضیلت منتظران ظهور:
۳۹	۱۵- - کامل شدن عقول:
۳۹	۱۶- خونخواهی حضرت مهدی + از دشمنان ائمه:
۴۱	بخش چهارم: چگونگی کاربرد الگوی تحلیل در رساله.....
۴۲	فصل دوم: ضرورت تحقق حکومت جهانی حضرت مهدی +
۴۳	مقدمه:
۴۵	۱- غلبه دین اسلام (پیروزی حق بر باطل):
۵۲	۲- استخلاف (خلیفه الهی).....
۵۶	۳- وراثت ارض:
۶۰	۴- افساد بنی اسرائیل:
۶۳	۵- مهلت شیطان تا وقت معلوم:
۶۵	نتیجه:
۶۶	فصل سوم: ادله جهان شمولی حکومت آرمانی
۶۷	- مقدمه:
۶۸	۱- ادله جهان شمولی اسلام:
۶۸	۱-۱. رسالت جهانی پیامبر 6:
۷۱	۱-۲. جامع‌نگری اسلام:
۷۲	۱-۳. خطاب جهانی قرآن با لفظ «العالمین».....

۷۵	۴-۱. فطرت:
۷۶	۲- دلایل جهانی بودن حکومت حضرت مهدی +:
۷۶	۲-۱. دلایل عقلی:
۷۷	۲-۲. دلایل نقلی:
۸۲	نتیجه:
۸۴	فصل چهارم: شاخص‌ها و ویژگی‌های حکومت جهانی حضرت مهدی +
۸۵	مقدمه:
۸۵	۱- ویژگی‌های ساختاری: ساختار امامت (امام و امت):
۸۷	۱-۱. نقش و جایگاه امام (رهبر):
۸۸	۱-۲. نقش و جایگاه امت (مردم):
۹۰	۱-۲-۱. مقبولیت (پذیرش) مردم:
۹۰	۱-۲-۲. بیعت:
۹۱	۱-۲-۳. نقش نظارتی:
۹۱	۱-۳. نقش و جایگاه کارگزاران:
۹۳	۱-۳-۱. حضور زنان در میان کارگزاران:
۹۴	۱-۳-۲. نظارت بر کارگزاران:
۹۴	۱-۴. نقش و جایگاه حزب:
۹۶	۲- ویژگی‌های عملکردی (کارکردی):
۹۷	۲-۱. ویژگی‌های سیاسی:
۹۷	۲-۱-۱. احیای دین اسلام و کلمه توحید:
۹۸	۲-۱-۲. امنیت فراگیر:
۱۰۲	۲-۱-۳. ایجاد عدالت و ریشه‌کنی ظلم و ستم:
۱۰۳	۲-۲. ویژگی‌های اقتصادی:

۱۰۶.....	۲-۳. ویژگی‌های فرهنگی - اجتماعی:
۱۰۹.....	۲-۴. پیشرفت علمی و فنی:
۱۱۱.....	نتیجه:
۱۱۲.....	خلاصه و نتیجه‌گیری
۱۱۷.....	فهرست منابع
۱۱۸.....	الف) منابع فارسی:
۱۲۱.....	ب) منابع عربی:
۱۲۱.....	ج) مقالات:

مقدمه:

طرح تفصیلی پژوهش

۱- بیان مسأله:

یکی از مهم‌ترین اهداف انبیاء، ایجاد نظام احسن بر پایه توحید و عدل است که انسان‌ها بتوانند در سایه چنین حکومتی به نهایت معرفت و کمال دست یابند. نظامی که در آن نه ظالمی باشد و نه مظلومی، به حق کسی تجاوز نشود و عدالت، سایه خویش را بر سر جهان بگسترده. اعتقاد به چنین حکومتی که توسط منجی و مصلحی ایجاد خواهد شد، مورد اتفاق همه مکاتب و ادیان است و تمام ملل عالم به نظاره چنین روزی نشسته‌اند. خدا در قرآن، روزی را نوید می‌دهد که مستضعفین جهان با سلاح ایمان و عمل صالح بر مستکبرین پیروز می‌شوند و اسلام به عنوان دین برتر، تمام جهان را تسخیر می‌کند که چنین حکومتی با قیام و ظهور حضرت مهدی + ایجاد می‌شود. این پایان‌نامه با توجه به ادله و دلایل قرآنی به حکومت جهانی واحد و عدل‌گستر می‌پردازد.

۲- علت انتخاب موضوع، اهمیت و فایده:

بر اساس حدیث متواتری که از رسول خدا 6 وجود دارد که: «من مات و لم يعرف امام زمانه مات میتة جاهلیه»؛^۱ «کسی که بمیرد و امام زمان خویش را نشناسد به مرگ جاهلیت مرده است.» موضوع خویش را در رابطه با مهدویت و حکومت امام عصر + انتخاب کردم، زیرا شناخت آن حضرت بر هر شخصی واجب است و می‌توان با شناخت بالاتر زمینه را برای تعجیل در ظهورش فراهم ساخت.

در مورد اهمیت موضوع همین بس که یکی از دغدغه‌های مقام معظم رهبری که در جمع کارگزاران نظام اسلام مطرح شد، این بود که باید برای رسیدن به حکومت جهانی امام

۱ - علی رضا صابری یزدی، *الحکم الزهراء*، محمد رضا انصاری محلاتی، چاپ و نشر، سازمان تبلیغات اسلامی، قم، بی تا، ص ۱۰۸.

مهدی + باید کشوری به عنوان الگو در زمینه دعوت مردم جهان به آن حکومت آرمانی داشته باشیم و به عنوان کشوری اسلامی زمینه‌ساز ظهورش باشیم. و فایده بحث آن است که می‌توان آشنایی بیشتر با مفاهیم عمیق قرآنی و تفاسیر مختلف در زمینه حکومت جهانی برداشت و از قرآن، در جهت شناخت بهتر و صحیح‌تر حکومت جهانی استفاده کرد.

۳- سابقه پژوهش:

کتاب، مقالات و پایان‌نامه‌های زیادی در مورد حکومت حضرت مهدی + نگاشته شده است که هر یک از زاویه‌ای به بحث نگاه می‌کنند برخی، به جهان پیش از ظهور پرداختند و حوادث آن را بررسی کرده‌اند، برخی به یک بخش از حکومت آن حضرت نگاه کرده‌اند مانند نقش مردم در حکومت آن حضرت یا نقش سپاهیان و یا نقش زنان در حکومت عدل جهانی، کتبی به ویژگی‌های جهان و وقایع پیش از ظهور و ویژگی‌های پس از ظهور پرداخته‌اند مانند: «حکومت جهانی حضرت مهدی +» از آیت الله مکارم شیرازی، «امامت و مهدویت» از آیت الله صافی گلپایگانی، «عصر زندگی و چگونگی آینده انسان» از آقای محمد حکیمی، «خورشید مغرب» از محمدرضا حکیمی، «عصر ظهور» از علی کورانی و «زنان در حکومت امام زمان +» از محمدجواد طبسی، پایان‌نامه «نقش مردم در حکومت آرمانشهر مهدوی» از خانم اعظم دهقان و ده‌ها و صدها کتاب و مقالات دیگر. اما در این پایان‌نامه از زاویه رویکرد به ادله قرآنی به این امر پرداخته شده است که تاکنون صورت نگرفته است.

۴- سؤال اصلی پژوهش:

مبانی قرآنی حکومت جهانی حضرت مهدی + چیست؟

۵- فرضیه پژوهش:

با توجه به ادله و دلائل قرآنی چون وراثت زمین توسط مؤمنان صالح و مستضعفان (قصص/۵ - انبیاء/۱۰۵) و پیروزی و غلبه حق بر باطل در جهان هستی (انبیاء/۱۸ - اسراء/۸۱) و استخلاف و خلیفه الهی (بقره/۳۰ - نور/۵۵) که حکومت جهانی را ضروری می‌داند و همچنین بر اساس جهانشمولی دین اسلام اراده خدا بر آن قرار گرفته که روزی در آخر الزمان،

جهان توسط حکومت جهانی عدل به رهبری امام عصر + و یاران آن حضرت به سرانجام مطلوب خود برسد و دین جهانی اسلام، تمام انسانها را از بن‌بست جهالت و تباهی به سعادت و نور رهنمون کند.

۶- مفاهیم و متغیرها:

مفاهیم پژوهش شامل: مبانی، حکومت جهانی، حکومت جهانی حضرت مهدی +. مبانی: مبانی نظری هر بحثی، مفروض‌ها و مؤلفه‌های بنیادی تشکیل دهنده آن بحث است که به شکل منسجم و مستدل و منطقی در کنار هم قرار گرفته‌اند.^۱ حکومت جهانی: حکومتی که با رهبری و حکومت مرکزی واحد کل جهان را اداره می‌کند و تحت فرمانروایی قرار می‌دهد. حکومت جهانی حضرت مهدی +: بر طبق دیدگاه و اعتقاد شیعه، امام مهدی + که در غیبت کبری هستند، حکومت جهانی ایجاد خواهد کرد که صلح و امنیت و عدالت را در همه جهان می‌گستراند.

۷- سؤالات فرعی پژوهش:

- ۱- روش‌شناسی فهم قرآن کریم چگونه است؟
- ۲- بیان ضرورت تحقق حکومت جهانی مهدوی در قرآن کریم چیست؟
- ۳- ادله جهان‌شمولی حکومت آرمانی در قرآن کریم چیست؟
- ۴- شاخص‌ها و ویژگی‌های حکومت جهانی حضرت مهدی + از دیدگاه قرآن کریم چیست؟

۸- پیش‌فرض‌های پژوهش:

- ۱- عقیده شیعه بر آن است که حضرت مهدی +، دوازدهمین جانشین پیامبر 6 و فرزند امام حسن عسکری +، هم‌اکنون زنده است و در غیبت کبری به سر می‌برد. اوست که روزی حکومت جهانی عدل را در جهان برپا می‌دارد و جهان در انتظار ظهورش است.

۱ - علی علویان، *مبانی نظری مردم‌سالاری دینی*، دانشگاه باقرالعلوم 7، قم، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، ۱۳۸۳، ص ۴.

۲- سایر فرق اسلامی، به ظهور حضرت مهدی + اعتقاد دارند اما گرچه او را از دودمان پیامبر 6 می‌دانند اما تولدش را در آخرالزمان می‌دانند.

۳- علاوه بر مسلمین، دیگر ادیان و مکاتب آسمانی و زمینی به مصلح و منجی در آخرالزمان اعتقاد دارند که جهان را پر از امنیت و صلح می‌کند.

۴- در میان شیعه و سنی، این امر پررنگ‌تر است و آیات و روایات زیادی در این زمینه وجود دارد.

۹- اهداف پژوهش:

هدف، تلاش علمی در راستای شناخت بهتر آن حکومت است.

۱۰- روش پژوهش:

روش پژوهش توصیفی و تحلیلی است.

۱۱- روش گردآوری اطلاعات و داده‌ها:

روش گردآوری اطلاعات و داده‌ها، کتابخانه‌ای می‌باشد.

۱۲- سازماندهی پژوهش:

پژوهش دارای یک مقدمه و چهار فصل می‌باشد که شامل:

فصل اول به کلیات که شامل مفاهیم و چهارچوب نظری است پرداخته می‌شود. در فصل دوم ضرورت تحقق حکومت جهانی بررسی می‌شود. فصل سوم به ادله جهان‌شمولی حکومت آن حضرت از دیدگاه قرآن می‌پردازد و در فصل چهارم، شاخص‌ها و ویژگی‌های حکومت آن حضرت بررسی می‌شود. و در خاتمه نتیجه‌گیری و فهرست منابع آورده می‌شود.

فصل اول:

کلیات، مفاهیم و چارچوب نظری

مقدمه:

قبل از پرداختن به موضوع اصلی پژوهش، ضروری است به مفاهیم و الگوی تحلیل پرداخته شود. توضیحات مقدماتی برای درک بهتر پژوهش در چهار بند ارائه می‌شود که شامل:

۱- توضیح واژگان و مفاهیم مربوط به حکومت و حکومت جهانی و واژگان مرتبط با آن.

۲- قرآن و پاسخگویی به مسائل سیاسی - اجتماعی

۳- روش‌شناسی فهم قرآن کریم؛ که به شناخت ویژگی‌ها و شیوه‌های تفسیر قرآن اشاره دارد.

۴- و در آخر، چگونگی کاربرد الگوی تحلیل در قرآن بررسی می‌شود.

مفاهیم این گفتار عبارتند از: مبانی، حکومت جهانی (در رابطه با توضیح حکومت جهانی باید اصطلاح‌های مرتبط با آن را نیز توضیح داد که شامل: دولت و انواع آن، حکومت و انواع آن است)

بخش اول: مفاهیم

۱- مبانی:

۱-۱. مبانی جمع مبنی به معنی پایه و اساس و علت است. مبانی فقهی، آن دسته از پایه‌ها و بنیان‌هایی است که فهم و استنباط فقهی بر اساس آنها شکل می‌گیرد که زیربنای حجیت و اعتبار احکام شرعی تلقی می‌شود.^۱

۲-۱. مبانی به معنی «مکان بنا» و بناگذاری و پایه‌ زیرین هر بنا، منظور پایه‌های زیرین فکری و اصولی است که شاخه‌های دیگر اندیشه بر آن بنا شده و از آن ناشی و یا بر آن استوار شده و لزوماً باید در سازگاری با آن باشد.^۲

۳-۱. مراد از مبانی در این پایان‌نامه عبارتند از ادله و دلایل قرآنی: زیرا منابع استدلال و استنباط فقهی شامل قرآن، سنت، عقل و اجماع می‌باشد و قرآن اولین و اصلی‌ترین منبع استنباط است و ما بر آنیم که حکومت جهانی حضرت مهدی + را در یکی از منابع استنباط یعنی قرآن بررسی نماییم و ادله و دلایل قرآنی آن را بازنمایی کنیم.

۲- دولت^۳:

وجود دولت در زندگی اجتماعی بشر، یک نیاز فطری و طبیعی است و از مهم‌ترین موضوعاتی است که بشر از آغاز پیدایش، به آن توجه داشته است. ارسطو، وجود دولت را یک ضروری اجتماعی می‌داند که انسان به طور فطری آن را درک می‌کند و کسی که بخواهد بدون آن زندگی کند یا موجود وحشی است که از انسانیت دور است و یا موجود بالاتر از انسانیت یعنی فرشته است. افلاطون نیز، تحصیل حیات با فضیلت را برای افراد بشر جز با وجود دولت

۱ - عباسعلی عمید زنجانی، *فقه سیاسی*، ج ۲، چ سوم، سپهر، تهران، ۱۳۷۳، ج ۲، ص ۲۲.

۲ - محمدحسن باریک‌بین، *مبانی انسان‌شناختی نظریه ولایت فقیه از دیدگاه امام خمینی*، دانشگاه باقرالعلوم 7، قم،

پایان‌نامه کارشناسی ارشد، ۱۳۸۰، ص ۵.

ممکن نمی‌داند!^۱

امروزه، در بحث‌های سیاسی، دولت معانی مختلفی را در بر دارد که عمده‌ترین آن شامل:

۱- دولت به معنای قوه مجریه: شامل رئیس قوه مجریه و کابینه (وزراء، معاونین، سخنگو و...)

۲- دولت به معنای حکومت: حکومت که خود عنصر بنیادین دولت و وسیله‌ای است در خدمت هدف‌های اعضای دولت (یعنی مردم) که غالباً دارای سه رکن قوه مجریه، قضائیه و مقننه می‌باشد.

۳- دولت به معنای کشور: مراد ما از دولت به معنای اخیر است که دولت - شهر یونان قدیم و حال دولت ملی شامل آن می‌شود که این دو مفهوم در ذیل توضیح داده می‌شود.

۳- دولت - شهر^۲:

در قرن‌های پنجم و چهارم قبل از میلاد، مردم یونان در شهرهایی مثل آتن و اسپارت زندگی می‌کردند که هر یک به مثابه دولتی جداگانه بود و به همین مناسبت آنها را پولیس یا دولت - شهر می‌نامیدند. هر پولیس مرکب بود از یک هسته شهری که اطراف آن را کشتزارهایی گسترده بود و شهریان، همه یا بیشتر خواربار خود را از فرآورده آنها به دست می‌آوردند. تمام شهروندان بالغ ذکور که شماره آنها از ۴۵ تا ۵۰ هزار تن در نمی‌گذشت، حق رأی داشتند و چون همگی آنها عضو مجلس ملی بودند، مستقیم در حل و فصل امور شرکت می‌کردند و همین مجلس، عالی‌ترین مرجع حاکمیت ملی بود.^۳

قابل ذکر است که پولیس یا همان گردهمایی همبسته گروهی با استثمار بردگان همراه بود و به بهره‌مندی از حقوق و اجتماع تأکید می‌شد و سلطه و اطاعت مورد توجه نبود.^۴

۱ - جعفر سبحانی، مبانی حکومت اسلامی، ج ۲، توحید، قم، ۱۳۶۲، ج ۱، ص ۱۰.

2 - Polis

۳ - علی آقابخشی، فرهنگ علوم سیاسی، ج دوم، مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران، تهران، ۱۳۷۵، ص ۲۹۶.

۴ - عبدالرحمن عالم، بنیادهای علم سیاست، ج پنجم، نی، تهران، ۱۳۷۸، ص ۵.